

The moderating role of Karozan's research on the relationship between hidden curriculum and professional ethics: a case study of Mashhad University of Medical Sciences

Sadaf Nazari Zarei

M.A. in Educational Sciences, Department of Educational Sciences, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

Mahbobeh Montazer Ataei*

Assistant Prof. of Educational Management, Faculty of Educational Sciences, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

Farideh Hashemiannejad

Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Mashhad Branch, Islamic Azad University, Mashhad, Iran.

Article History

Received: 17 June, 2024

Revised: 29 November, 2024

Accepted: 29 November, 2024

Keywords

Fascination,
hidden curriculum,
professional ethic,
ethic.

Abstract

The formation of professional ethics is under the influence of factors such as the hidden curriculum and the modifier of passion, which can be transmitted implicitly and unintentionally through structures, organizational culture, and interactions. Therefore, the present study was conducted with the aim of investigating the relationship between hidden curriculum and professional ethics with regard to the role of the moderator of professional interest in interns of Mashhad University of Medical Sciences. The research community of this study are the medical interns of Mashhad Medical School in 1402. The sample size was determined to be 180 people. The research results showed that there is a relationship between the hidden curriculum and professional ethics in the interns of Mashhad University of Medical Sciences, and the moderation of professional interest is effective in the relationship between the hidden curriculum and professional ethics in the interns of Mashhad University of Medical Sciences. According to the results, it seems that the hidden curriculum can have positive and negative effects in different scientific, educational and functional dimensions. Therefore, it is necessary to pay attention to the hidden aspects of the curriculum in addition to paying attention to its formal dimension, and it can be said that it is given priority in valuing and paying attention.

Published by Shandiz Institute of Higher Education

How to cite this article:

Nazari Zarei, S., Montazer Ataei, M., & Hashemiannejad, F. (2025). The moderating role of Karozan's research on the relationship between hidden curriculum and professional ethics: a case study of Mashhad University of Medical Sciences. Novel Explorations in Computational Science and Behavioral Management, 3(1), 38-49.

<https://doi.org/10.22034/necsbm.2024.463408.1063>

openaccess

Extended Abstract

Introduction

The transformation of higher education in the medical sciences has brought renewed attention to

* E-mail address: mahbobehataei@mshdiau.ac.ir

the ethical formation of healthcare professionals. Among the numerous elements contributing to professional development, the hidden curriculum defined as the implicit messages and social norms transmitted through institutional culture and informal interactions plays a critical role. Unlike the formal curriculum, the hidden curriculum exerts a covert yet profound influence on students' ethical perceptions and professional identity formation.

In the context of medical education, professional ethics is not merely a set of abstract values but a lived practice that shapes physician-patient relationships, clinical decision-making, and societal trust. Yet, existing literature suggests that there remains a gap between formal ethics instruction and real-world ethical behavior among medical interns. This discrepancy may be partially attributed to the hidden curriculum.

Another phenomenon increasingly observed in high-stakes, emotionally demanding professions such as medicine is workaholism a psychological condition characterized by compulsive overworking. While workaholism has been linked with both positive and negative organizational outcomes, its role in moderating ethical behavior in academic or clinical environments is less understood.

The present study aims to explore the moderating effect of workaholism on the relationship between the hidden curriculum and professional ethics among medical interns. By focusing on Mashhad University of Medical Sciences as a case study, the research seeks to illuminate how personal tendencies (i.e., workaholism) and institutional factors (i.e., hidden curriculum) interact to shape ethical behavior among emerging medical professionals.

Methodology

This research employed a descriptive-correlational and applied survey-based design to examine the interplay between the hidden curriculum, workaholism, and professional ethics. The target population consisted of medical interns at the Faculty of Medicine, Mashhad University of Medical Sciences, in 2023.

Using Cochran's formula for estimating sample size in correlation studies, a minimum of 180 participants was calculated. To ensure robustness, the final sample comprised 200 medical interns, selected via simple random sampling.

Measurement instruments included three standardized and validated questionnaires:

- 1- The Hidden Curriculum Questionnaire (Barzegar, 2018), containing 24 items.
- 2- The Professional Ethics Scale (Liaqtdar, 2009), comprising 26 items.
- 3- The Workaholism Inventory (Takkah'i, 2016), consisting of 24 items.

All instruments demonstrated satisfactory reliability and validity, with Cronbach's alpha coefficients exceeding 0.70 and confirmatory factor analysis (CFA) supporting construct validity. Data analysis was performed using Structural Equation Modeling (SEM) to test hypothesized relationships and Sobel's Z-test to assess the moderating role of workaholism.

Results and Discussion

The data analysis revealed several critical insights:

- There exists a significant positive relationship between the hidden curriculum and professional ethics among medical interns (path coefficient = 0.47, $p < 0.001$). This finding aligns with previous studies (e.g., Lehmann et al., 2018; Gluchmanova, 2021) indicating that informal norms, behaviors, and institutional ethos profoundly affect students' ethical awareness and conduct.
- The Sobel Z-test value of 4.1, exceeding the critical threshold of 1.96, confirmed that workaholism significantly moderates the relationship between the hidden curriculum and professional ethics. This means that the effect of the hidden curriculum on ethical behavior is strengthened or weakened depending on the level of the intern's workaholism.

Specifically, interns with high workaholism scores demonstrated a heightened sensitivity to hidden ethical messages, possibly due to their increased

exposure to clinical environments and deeper engagement with professional norms. Conversely, those with lower workaholism tendencies appeared less influenced by the ethical undertones of the hidden curriculum.

These findings point to a complex interplay between individual predispositions and institutional influences. While the hidden curriculum offers implicit ethical guidance, its impact is not uniform across students. Personal work patterns, driven by internal motivation or external pressure, can amplify or diminish the absorption of these ethical signals.

Furthermore, the research suggests that not all aspects of the hidden curriculum are beneficial. In the absence of deliberate ethical structuring, hidden messages may perpetuate cynicism, professional detachment, or tacit acceptance of unethical practices, particularly among overworked and psychologically strained interns. This observation resonates with critiques of hidden curricula as "double-edged swords" (Hou, 2024; Heim et al., 2024).

Another implication concerns institutional accountability. The findings underscore the necessity for medical faculties to not only deliver formal ethics courses but also to curate their organizational culture, mentoring practices, and informal interactions to reinforce ethical values consistently. Academic leaders and clinical supervisors must recognize their role in modeling integrity, empathy, and professionalism.

Conclusion

The study confirms that the hidden curriculum significantly influences professional ethics, and this influence is moderated by the level of workaholism among medical interns. These results contribute to a nuanced understanding of how ethical behavior is cultivated (or inhibited) in medical education settings.

Key contributions include:

- Empirical evidence for the impact of non-formal educational mechanisms on ethical development.

- Clarification of how individual psychological traits, such as workaholism, shape the internalization of ethical norms.
- Practical recommendations for medical educators and curriculum designers to align both formal and informal learning processes toward ethical excellence.

In light of these insights, policy and practice in medical education should prioritize the following:

- 1- Incorporating reflective workshops on ethical dilemmas arising from hidden curriculum encounters.
- 2- Training faculty and clinical supervisors to serve as conscious ethical role models.
- 3- Implementing psychological support systems to address workaholism and its impact on professional behavior.
- 4- Aligning hidden curriculum cues with formal learning goals, ensuring coherence in the ethical education of future physicians.

Ultimately, fostering professional ethics in medicine requires more than knowledge transmission; it demands a comprehensive ecosystem where institutional culture, individual traits, and interpersonal relationships all contribute to the moral fabric of medical practice. This study provides a foundation for such efforts, offering actionable insights and opening avenues for future research into the psychological and organizational dimensions of ethics in professional education.

نقش تعدیلگر کارشفتگی کارورزان بر رابطه بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای: مطالعه موردی دانشگاه علوم پزشکی مشهد

صدف نظری زارع

کارشناس ارشد گروه علوم تربیتی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

محبوبه منتظر عطایی*

استادیار، گروه علوم تربیتی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

فریده هاشمیان نژاد

استادیار گروه علوم تربیتی، واحد مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی، مشهد، ایران.

سابقه مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۲۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۹/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۹/۰۹

کلیدواژه‌ها:

کارشفتگی

برنامه درسی پنهان

اخلاق حرفه‌ای

اخلاق

چکیده

شکل‌گیری اخلاق حرفه‌ای تحت تأثیر عواملی مثل برنامه درسی پنهان و تعدیلگر کارشفتگی است که به‌طور ضمنی و غیرتعمدی از طریق ساختارها، فرهنگ سازمانی و تعاملات قابل انتقال است. از این‌رو، مطالعه حاضر با هدف بررسی رابطه بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای با توجه به نقش تعدیلگر کارشفتگی در کارورزان دانشگاه علوم پزشکی مشهد انجام شد. جامعه این پژوهش کارورزان پزشکی دانشکده پزشکی مشهد در سال ۱۴۰۲ می‌باشند. حجم نمونه تعداد ۱۸۰ نفر تعیین شد. نتایج نشان داد که بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای در کارورزان دانشگاه علوم پزشکی مشهد رابطه وجود دارد و تعدیل‌گری کارشفتگی در رابطه بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای در کارورزان دانشگاه علوم پزشکی مشهد مؤثر بود. با توجه به نتایج به نظر می‌رسد برنامه درسی پنهان می‌تواند تأثیرات خود را به‌صورت مثبت و منفی در ابعاد مختلف علمی، تربیتی و عملکردی ایفا نماید. بنابراین، لزوم توجه به ابعاد پنهان برنامه درسی در کنار توجه به بُعد رسمی آن ضرورت داشته و می‌توان بیان نمود که در اولویت ارزش‌گذاری و توجه قرار می‌گیرد.

Published by Shandiz Institute of Higher Education

استناد به مقاله:

نظری زارع، صدف، منتظر عطایی، محبوبه و هاشمیان نژاد، فریده (۱۴۰۴). نقش تعدیلگر کارشفتگی کارورزان بر رابطه بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای: مطالعه موردی دانشگاه علوم پزشکی مشهد. کاوش‌های نوین در علوم محاسباتی و مدیریت رفتاری، ۳(۱)، ۳۸-۴۹.

<https://necsbm.shandiz.ac.ir>

doi <https://doi.org/10.22034/necsbm.2024.463408.1063>

openaccess

۱. مقدمه

بین دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی است (امیرپورسعید، ۱۳۹۷). در جهت تحقق این رسالت، وظایفی به عهده نظام آموزش عالی کشور است که مهم‌ترین آن‌ها تدریس و آموزش، پژوهش، ارائه خدمات و توسعه دانش و معرفت و رشد حرفه‌ای است (درخشان، ۱۳۹۶). در این میان دانشگاه‌های علوم پزشکی علاوه بر

از جمله رسالت‌های ویژه آموزش عالی به‌عنوان یکی از نظام‌های بنیادی جامعه، ارتباط با آرمان‌های جامعه و نظام ارزشی آن، تربیت نیروی متخصص موردنیاز کشور و گسترش متقابل ارتباط

روز به‌روز در ابعاد و اشکال گسترده‌ای نظیر پدیده شوم زیرمیزی یا دریافت‌های پولی غیرمستعارف از بیماران، بروز خطاهای پزشکی، تعاملات نامناسب در محیط‌های درمانی، الگوهای نامناسب اخلاقی و..... حرفه پزشکی را تهدید می‌کند (احمدیان، ۱۳۹۵).

اهمیت این پژوهش از بُعد نظری، توجه به نقش تعدیلگر کارشیفتگی در حرفه پزشکی است. البته بحث کارشیفتگی در هر حرفه‌ای به‌خصوص در پزشکی که با سلامتی انسان‌ها سروکار دارد، همواره حائز اهمیت بوده است. از این‌رو، متخصصان آموزش پزشکی تأکید کرده‌اند که پزشکی فقط کسب دانش و مهارت-های پزشکی نیست و عواملی همانند برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای نیز نقش به‌سزایی دارد. برنامه درسی پنهان چیزهایی غیر از اهداف رسمی و صریح نظام آموزشی است که برای دانشجویان در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی حاصل می‌شود. برنامه درسی پنهان نه درجایی نوشته شده و نه هیچ استادی آن را درس می‌دهد (اسدیان، ۱۳۹۵). مطالعات نشان دادند که ابعاد مختلف برنامه درسی پنهان و نقش آن در رشد و شکل‌گیری اخلاق حرفه‌ای مخصوصاً پزشکان در طول زمان و در قالب محیط-های مختلف آموزشی و فرهنگ شکل گرفته در محیط‌های دانشگاهی قابل تغییر است (عموئی، ۱۳۹۷). در واقع از لحاظ ضرورت کاربردی، مرور متون نشان داده که بیشترین پژوهش-های انجام شده در مورد شناخت برنامه درسی پنهان و یادگیری‌های غیررسمی دانش آموزان در سطح مدارس ابتدایی و متوسطه و تا حدودی در سطح آموزش عالی بوده است. از سوی دیگر مرور مطالعات در حوزه پزشکی حاکی از آن است که پژوهش جامعی با هدف تبیین فرآیند تأثیرگذاری برنامه درسی پنهان در شکل‌گیری اخلاق حرفه‌ای با توجه به نقش تعدیلگر انجام نگرفته است و در حقیقت به سؤال اساسی این پژوهش که بررسی تعدیلگری کارشیفتگی در رابطه بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای در کارورزان دانشگاه علوم پزشکی مشهد تأثیر دارد هنوز پاسخ داده نشده است. لذا با توجه به مطالب فوق و اهمیت شناخت فرایند تأثیرگذاری برنامه درسی پنهان در شکل-گیری اخلاق حرفه‌ای با نقش تعدیلگر کارشیفتگی، ضرورت دارد تا سیاست‌گذاران وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی بتوانند در راستای اعتلای اخلاق حرفه‌ای با توجه به نقش کارشیفتگی، دانشگاه‌های علوم پزشکی از نتایج آن برای انجام مداخلات لازم برای مدیریت برنامه درسی پنهان و همچنین اساتید، دانشجویان و کارورزان برای بهبود شرایط محیط‌های آموزشی و بالینی و نیز بهره‌گیری از نتایج آن در مطالعات بعدی استفاده نمایند.

ایجاد، نگهداری و حفظ نظام بهداشتی جامعه که به‌نوبه خود از حساسیت و اهمیت زیادی برخوردار است، تربیت نیروی انسانی در رده‌های مختلف نظام بهداشت، درمانی، انجام پژوهش و ارتقای کیفیت خدمات بهداشتی درمانی را نیز بر عهده دارد (پورعباس، ۱۳۹۹). از آنجایی که برنامه درسی به‌عنوان قلب مراکز دانشگاهی، نقش بسیار مهمی در تحقق اهداف و رسالت آموزش عالی از نظر کمی و کیفی دارد، از این‌رو تعمق، تحلیل و بررسی آن می‌تواند بر کیفیت آموزش عالی اثرگذار باشد. به همین دلیل، امروزه به‌طور قابل ملاحظه‌ای توجه به سمت برنامه‌های درسی آموزش عالی و نیز ارزش‌های زیر بنایی آن همانند اخلاق پزشکی جلب شده است (حبیب‌نژاد، ۱۳۹۸). در نظام نوین آموزش پزشکی، نقش برنامه درسی پنهان تنها تربیت افرادی نیست که بتوانند چالش‌های اخلاقی را تشخیص داده و یا درک کنند، بلکه باید بتوانند به گونه اخلاقی، رفتار نمایند. به عبارت دیگر هدف برنامه درسی پنهان، گامی فراتر از دانش و مهارت بوده و باید در جهت تقویت عملکرد اخلاقی و افزایش حساسیت اخلاقی دانشجویان عمل نماید (نعمتی، ۱۳۹۹). در این میان اگرچه تلاش‌های بسیاری برای توسعه آموزش اخلاق دانشجویان به عمل آمده و به‌عنوان یک ضرورت در انجمن‌های پزشکی، مورد تأکید واقع شده (تین‌هاو^۱، ۲۰۱۹)، اما همچنان چگونگی شکل‌گیری رفتارهای حرفه‌ای یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های آموزش پزشکی محسوب می‌شود (عظیم و شمیم^۲، ۲۰۲۰). همچنین از آنجایی که شاغلان حرفه‌های پزشکی پرچم‌داران اخلاق حرفه‌ای و الهام‌بخش توسعه اخلاقی جوامع می‌باشند لذا چالش اصلی عدم انطباق کامل و مناسب رفتارهای آشکار دانشجویان پزشکی با معیارهای اخلاق حرفه‌ای است و از آنجایی که نقش برنامه درسی پنهان روی این عدم انطباق تأثیر دارد و به‌عنوان یک نقطه ضعف برای دانشجویان مقطع پزشکی محسوب می‌شود در نتیجه نقش برنامه درسی پنهان پررنگ‌تر می‌شود (زالی^۳، ۲۰۱۶). از سویی دیگر، کارشیفتگی به‌ویژه در مشاغل همچون پزشکی که به‌دقت و تعهد زیادی نیاز دارد، امروزه به‌وفور دیده می‌شود. از این‌رو، افراد غالباً استرس زیادی را تجربه کرده و کارشان موجب مشکلات جسمی و روانی برای آنان می‌شود. کارشیفتگی، اعتیادی است که برای شخص می‌تواند لذت‌بخش یا خسته‌کننده و مشکل‌ساز باشد (پائول^۴، ۲۰۱۸؛ درگاهی، ۱۳۹۸). همچنین پژوهش‌های متعدد نشان می‌دهد که در کشور ما نیز چالش‌های اخلاق حرفه‌ای در پزشکی

¹ Ten Have

² Azim & Shamim

³ Zali

⁴ Paul

۲. مبانی نظری پژوهش

۱.۲. اخلاق حرفه‌ای

اخلاق عبارت است از مجموع آداب و رسوم افراد اجتماعات بشری و قواعد و قوانینی که بر احساسات و افعال این افراد و اجتماعات حکمفرما است. بر این اساس، پُر واضح است که «اخلاق» نوعی قرارداد یا یکسویی مقررات خشک و تشریفاتی نبوده‌اند بلکه رفتارهای مبتنی بر عقیده است. در تمامی رفتارها، تلاش‌ها و حرکت‌ها می‌توان نشانی از «اخلاق» جست (سینکلیر^۱، ۲۰۲۰). همچنین اخلاق عبارت است از ارزش‌ها و اصولی که راهنمای تشخیص رفتار درست و نادرست هستند. می‌توان قانون طلایی را نمونه‌ای از یک اصل اخلاقی بر شمرد که راهنمای فرد است (گلاشمانو^۲، ۲۰۲۱). اخلاق حرفه‌ای نمایش رفتار صحیح هنجاری از طریق اعمال شخصی و روابط میان فردی و القاء چنین رفتاری به پیروان از طریق یک ارتباط دو سویه، تقویت در تصمیم‌گیری است (براون^۳، ۲۰۱۵). همچنین به‌جای تعریف حرفه می‌توان از اوصاف اشخاص حرفه‌ای سخن گفت. این اوصاف حرفه‌ای‌ها را نباید اخلاق حرفه‌ای پنداشت. ویژگی‌های هفتگانه حرفه‌ای‌ها را که خصلت‌ها و اوصاف حرفه‌ای‌ها را با عنوان اخلاق حرفه‌ای آورده است عبارت است از توکل، تعهد، تخصص، تعلق، تداوم، تحول، تکامل (پویو^۴، ۲۰۲۰).

۲.۲. برنامه‌های درسی پنهان

در مورد مفهوم برنامه درسی پنهان، الفاظ و عبارات گوناگونی همچون برنامه درسی پنهان، غیر مدون، نهان، نامشهود، نانوشته، پیش‌بینی نشده، نامرئی، نتایج غیرعلمی نظام آموزشی، محصولات یا نتایج فرعی نظام آموزشی، پس‌مانده نظام آموزشی و آنچه در محیط آموزشی آموخته می‌شود، مورد استفاده قرار گرفته است. هر کدام از این عبارات به مجموعه‌ای از دلالت‌های ضمنی و جنبه‌ای از مفهوم برنامه درسی پنهان اشاره دارند (برو^۵، ۲۰۱۹). برنامه درسی پنهان، سازه‌ای نظری برای ایجاد تربیت اخلاقی، انتقال ارزش‌ها و هنجارها، انتقال ارزش‌ها و انتظارات، انتقال قدرت، تمجید، ستایش و گروه اجتماعی، انتقال اجتماعی، بیان ارتباطات اجتماعی، بیان کارکردهای آموزش اجتماعی، بیان

ارتباط و تعامل معلم و شاگرد و تأکید بر اهمیت محیط آموزشی است (اوکک^۶ و همکاران، ۲۰۲۴). به عبارتی، برنامه درسی پنهان دربرگیرنده نتایج یادگیری بالقوه‌ای است که از شرایط تحصیل در یک بافت حاصل می‌شود؛ می‌تواند خواسته یا ناخواسته باشد اما به‌صورت آشکارا به یادگیرندگان بیان نمی‌گردد. این برنامه در قالب روش‌هایی که در محیط مدرسه سازماندهی می‌شود، بر نگرش‌ها، احساسات و حساسیت‌ها؛ بر آنچه یادگیرندگان در دنیا می‌بینند و اینکه چگونه با آن ارتباط برقرار می‌کنند، تأثیر می‌گذارد (هوآ^۷، ۲۰۲۴). برنامه درسی پنهان تحت تأثیر و به واسطه عوامل مختلفی تحقق عملی پیدا می‌کند. در تحقیقات برنامه درسی پنهان از عوامل مؤثر مختلفی مانند ساختار کلی اقتصادی - اجتماعی متغیرهای اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، شخصیتی و فناوریانه، ساختار آموزشی، محیط فیزیکی، شناختی و اجتماعی، برنامه درسی رسمی و آشکار، فرهنگ حاکم بر محیط آموزشی، روابط قدرت، روابط متقابل افراد درون مدرسه، مدیریت مدرسه، ارتباط والدین و مدرسه نام برده شده است. اینکه از میان این عوامل کلان و احیاناً خارج از محیط مدرسه یا جزئی و درون چهاردیواری مدرسه کدام‌ها مؤثرتر هستند، بستگی به رویکرد محقق و جامعه مورد تحقیق دارد (حیم^۸ و همکاران، ۲۰۲۴).

۳.۲. کارشیفتگی

سازمان‌ها به کارکنانی نیازمندند که سازگار با ارزش‌ها و اهداف سازمانی، دارای انگیزه قوی و متعهد و متمایل به حفظ و ادامه عضویت سازمانی باشد. فراتر از شرح وظایف مقرر و معمول خود به کار و فعالیت بپردازند؛ کارکنانی که بخواهند و بتوانند بیش از مقدار معمول برای دستیابی به اهدافی سازمانی مشغول به کار باشند (زارعی‌متین، ۱۳۹۸). در تحقیقات آمده است که میزانی که نقش شغلی فرد برای او مهم است و از آن برای تعریف و ارزشیابی خود استفاده می‌کند، دل‌بستگی به کار وی است (آندراسن^۹، ۲۰۲۰). یکی از راهکارهای پیشنهادی جهت افزایش کارشیفتگی و سازمانی آموزش است. درک نقش و جایگاه سازمانی و فراسازمانی هر شغل بستگی تمام به آموزش‌های ارائه شده و اطلاعات موردنیاز کارمند دارد؛ چه در ابتدای کار و چه در جریان دوره زندگی کاری یا مسیر حرفه‌ای یک فرد از طریق دریافت آموزش‌های پذیرفته

⁶ Okeke

⁷ Hou

⁸ Heim

⁹ Anderassen

¹ Sinclair

² Gluchmanova

³ Brown

⁴ Puju

⁵ Brew

شده قادر خواهد بود نقش سازمانی خود را به خوبی درک کرده و انتظارات شغلی خود را شناسایی نماید. راه دیگر افزایش کارشیفتگی سازمانی توسعه کارهای گروهی است. یک تیم، گروهی کوچک با مهارت‌های مکمل هم از افراد انسانی است که با اهداف مشترک و دیدگاه مشترکی گرد هم آمده‌اند و همگی خود را برای نیل به هدف مسئول می‌دانند (مک میلان^۱، ۲۰۲۱). باس (۱۹۶۵)، مطرح کرده است که شش متغیر به صورت زنجیره‌ای در ایجاد کارشیفتگی نقش دارند که عبارت‌اند از:

- ۱) وجود فرصت برای مشارکت در تصمیم‌گیری.
- ۲) فرد احساس کند که نقش مهمی در موقعیت سازمان دارد.
- ۳) موقعیت‌های فرد.
- ۴) میل به موقعیت.
- ۵) استقلال کاری.
- ۶) آزادی در تنظیم موقعیت شغلی خود (شافاعیل^۲، ۲۰۲۱).

درخصوص پیشینه پژوهش می‌توان به پژوهش یگانه، صمدی و احمدی (۱۴۰۰) اشاره نمود که در پژوهشی به تبیین فرآیند تأثیرگذاری برنامه درسی پنهان در شکل‌گیری اخلاق حرفه‌ای دانشجویان مهندسی پرداختند. نتایج تحلیل به ایجاد ۴ کد محوری آموزشگر، شرکای یادگیری، میدان عمل و سیستم آموزشی منجر شد. کدهای محوری از تلفیق ۳۰ کد باز به دست آمده‌اند. نتایج و یافته‌های حاصل از تحلیل تجربیات زیسته مشارکت‌کنندگان، گویای این است که جزئیات محیط آموزشی شامل کدهای محوری به ترتیب مذکور، مورد توجه دانشجویان مهندسی بوده و در شکل‌گیری ضمنی برنامه درسی اخلاق حرفه‌ای دانشجویان مهندسی بسیار تأثیرگذار عمل کرده‌اند و فرصت‌ها و تهدیدهای زیادی را در زمینه آموزش ضمنی اخلاق حرفه‌ای دانشجویان ایجاد کرده‌اند. همچنین یمانی (۱۴۰۰)، در پژوهشی به بررسی نقش برنامه درسی پنهان در توسعه رفتارهای حرفه‌ای در آموزش پزشکی پرداخت. تحلیل داده‌های مطالعه کیفی ابتدا منجر به تولید ۱۱۵۰ کد در ۱۸ طبقه گردید که پس از تقلیل کدها و بازنگری طبقه‌بندی، ۶۴۲ کد در ۴ طبقه یا تم اصلی و ۲۸ طبقه یا تم فرعی به دست آمد که برخی طبقه‌های فرعی، خود شامل دو یا چند زیرطبقه می‌شود. نتایج مطالعه کیفی در مورد هدف اول طرح مشخص‌کننده ویژگی‌های حرفه‌ای‌گری در بیمارستان‌ها است که دربرگیرنده تجارب مثبت و منفی هر دو بود و نشان‌دهنده نقش برنامه درسی پنهان در یادگیری ویژگی‌های حرفه‌ای‌گری است. تفاوت نمرات انترن‌های دو بخش داخلی و جراحی نشان‌دهنده تأثیر محیط یا

زمینه که یکی از مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان بوده و در مطالعه کیفی نیز به دست آمد، بر شکل‌گیری و بروز رفتارهای حرفه‌ای-گری است. تفاوت نمرات انترن‌های نیمه اول و نیمه دوم انترنی که در مصاحبه‌ها نیز به آن اشاره شد، نشان‌دهنده بارز بودن برخورد با رفتارهای غیرحرفه‌ای است که به نوبه خود نقش برنامه درسی پنهان را با اهمیت‌تر می‌سازد. با استفاده از نتایج دو مطالعه کمی و کیفی یک مدل مفهومی طراحی گردید و با استفاده از مدل مفهومی راهکارهای ارتقاء حرفه‌ای‌گری در هفت حیطه شامل آموزش ضمنی، آموزش آشکار، روش‌های آموزش حرفه‌ای‌گری، الگو بودن اساتید، نظارت، ارزشیابی و آموزش اساتید مطرح گردید. همچنین سپهوند و قربانی اورنجی (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی نقش کارشیفتگی بر ارتقاء شغلی کارکنان پرداختند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که کارشیفتگی کارکنان بر ارتقاء شغلی آن‌ها در شرکت گاز استان آذربایجان غربی تأثیر مثبت، معنادار و مستقیمی دارد؛ همچنین هنگامی که تأثیر ابعاد کارشیفتگی به صورت تک‌تک و بدون تعامل و ارتباط با یکدیگر، بر ارتقاء شغلی کارکنان بررسی می‌گردد، هر سه بُعد کارشیفتگی بر ارتقاء شغلی کارکنان تأثیر معناداری دارند.

در پیشینه خارجی پژوهش می‌توان به پژوهش تانگسیلپ^۳ (۲۰۱۹) اشاره نمود که پژوهشی با عنوان پیش‌بینی اخلاق حرفه‌ای بر اساس مهارت‌های ارتباطی و جامعه‌پذیری دانش آموزان شهر برزیل انجام دادند. نمونه آماری شامل ۳۵۴ (دانش‌آموز ۱۷۱ پسر و ۱۸۳ دختر) بود که به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای تصادفی انتخاب شدند. یافته‌های پژوهش نشان داد، جامعه‌پذیری در تجربه با رفتاری روابط مثبت و معناداری را نشان داده‌اند. همچنین عزت نفس با متغیر مهارت ارتباطی مناسب رابطه مثبت و معناداری را نشان داده‌اند. همچنین رووالکابا-رومرو^۴ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان "برنامه‌ریزی درسی پنهان، عزت نفس، روابط بین فردی و جامعه‌پذیری به عنوان واسطه بین هوش هیجانی و انگیزه پیشرفت" پرداختند. بدین منظور نمونه‌ای به تعداد ۵۴۰ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند و نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان داد که وضوح احساسی نقش پیش‌بینی‌کننده‌ای بر برنامه‌ریزی درسی پنهان و عزت نفس دارد، درحالی‌که بهبود احساسی بر برنامه‌ریزی درسی پنهان و رضایت بیشتر روابط بین فردی تأثیر می‌گذارد. به همان شیوه، برنامه‌ریزی درسی پنهان، عزت نفس، روابط بین فردی و جامعه‌پذیری با یکدیگر هستند که با ۵۰٪ واریانس برای پیشرفت تحصیلی همراه

³ Tongsilp

⁴ Ruvalcaba-Romero

¹ McMillan

² Schaufeli

کشیدگی استفاده گردید که نتایج آن در جدول ۱ ارائه گردیده است. برای این مهم منابع مختلف، مقادیر مختلف ارائه داده‌اند. به‌عنوان مثال چپو و همکاران^۲ (۱۹۹۸) مقادیر این دو شاخص را جهت نرمال بودن داده‌ها بین (۲ و -۲) می‌دانند. همان‌گونه که مشاهده می‌گردد با توجه به اینکه بازه اعداد چولگی و کشیدگی بین ۲ و -۲ است در نتیجه فرض نرمال بودن داده‌ها مورد تأیید است. در ادامه ملاک پایایی بررسی اعتبار مرکب هر یک از سازه‌ها است. به‌منظور بررسی پایایی سازه از سه شاخص پایایی مرکب، متوسط واریانس استخراج شده و بار عاملی استفاده می‌گردد (فورنل و لارکر^۳، ۱۹۸۱). شرط برقراری پایایی سازه این است که اندازه پایایی مرکب (CR) از ۰/۷ بزرگ‌تر و اندازه متوسط واریانس استخراج شده (AVE) از ۰/۵ بزرگ‌تر باشد. نتایج در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱- بررسی نرمال بودن داده‌ها و پایایی سازه

متغیر	چولگی	کشیدگی	آلفای کرونباخ	پایایی مرکب	میانگین واریانس استخراجی
اخلاق حرفه‌ای	۰/۸۶۴	۰/۸۵۲	۰/۷۲۲	۰/۶۴	۰/۷۸۶
برنامه درسی پنهان	۰/۶۴۹	۰/۹۱۴	۰/۸۸۷	۰/۸۳	۰/۷۹۲
کار شیفگی	۰/۴۵۲	۰/۵۹۲	۰/۹۴۳	۰/۷۹	۰/۷۴۸

همان‌طور که در جدول ۱ گزارش شده است بررسی پایایی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ صورت گرفته است. با توجه به این‌که برای تمام متغیرها این مقدار بالای ۰/۷ است لذا پایایی ابزار پژوهش مورد تأیید است. در ادامه همان‌طور که مشاهده می‌گردد برای تمام متغیرها مقدار AVE بیشتر از ۰/۵ است. بنابراین می‌توان گفت که ابزار از پایایی مناسب برخوردار است. جدول ۲ نتایج روایی تحلیل عاملی تأییدی به‌منظور اخذ روایی ابزار سنجش را نشان می‌دهد.

جدول ۲- نتایج تحلیل عاملی تأییدی جهت روایی ابزار سنجش

پژوهش

متغیر	سطح معناداری	بار عاملی	بار عاملی	بار عاملی	سطح معناداری
q43	۰/۵۱	۱۵/۳۲	۰/۰	۰/۰	۰/۰
q44	۰/۸۵	۲۷/۳۸	۰/۰	۰/۰	۰/۰
q45	۰/۹۴	۱۳/۰۸	۰/۰	۰/۰	۰/۰
q46	۰/۶۵	۳۵/۰۱	۰/۰	۰/۰	۰/۰
q47	۰/۵۳	۱۷/۹۸	۰/۰	۰/۰	۰/۰
q48	۰/۷۴	۴۳/۹۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰

است. همچنین نیامای^۱ (۲۰۲۲) پژوهشی با عنوان رابطه برنامه-ریزی درسی پنهان، رضایت از زندگی و عزت نفس در نوجوانان انجام دادند. نتایج نشان داد که ادراک حمایت اجتماعی از خانواده و دوستان باعث می‌شود که ابعاد قابل توجهی از سلامت نوجوانان برزیل تحت تأثیر باشد و میزان عزت نفس و جامعه‌پذیری را در آن‌ها بالا می‌برد. با توجه به آنچه گفته شد این پژوهش به دنبال آن است که فرضیه تعدیلگری کارشیفتگی در رابطه بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای در کارورزان دانشگاه علوم پزشکی مشهد را مورد بررسی قرار دهد.

۳. روش‌شناسی تحقیق

روش پژوهش کاربردی به‌صورت توصیفی - پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری پژوهش، کارورزان پزشکی دانشکده پزشکی مشهد در سال ۱۴۰۲ است. با توجه به فرمول برآورد حجم نمونه در مطالعات همبستگی و با در نظر گرفتن کمترین میزان همبستگی معنادار یعنی ۰/۲۴ تعداد ۱۸۰ نفر تعیین شد که به ۲۰۰ نفر افزایش داده شد. ابزارهای اندازه‌گیری شامل پرسشنامه برنامه درسی پنهان (برزگر، ۲۰۱۸) شامل ۲۴ سؤال، پرسشنامه اخلاق حرفه‌ای (لیاقتدار، ۱۳۸۸) شامل ۲۶ سؤال و پرسشنامه کارشیفتگی (تکه‌ئی، ۱۳۹۵) شامل ۲۴ سؤال است. در خصوص روایی لازم به ذکر است که در این مطالعه از روایی تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده است. درخصوص پایایی نیز نتایج پایایی در جدول ۱ آمده است که نشان از مورد تأیید بودن ابزار سنجش است. در این مطالعه جهت بررسی رابطه بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای با توجه به نقش تعدیلگر کارشیفتگی در کارورزان دانشگاه علوم پزشکی مشهد از مدل‌یابی معادلات ساختاری استفاده شده است.

۴. یافته‌های تحقیق

به‌منظور بررسی فرضیه پژوهش با عنوان کارشیفتگی رابطه بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای را در کارورزان دانشگاه علوم پزشکی مشهد تعدیلگری می‌کند شرط لازم برای انجام آن، نرمال بودن توزیع آماری متغیرها است. به‌طورکلی، می‌توان گفت که آزمون‌های پارامتری، عموماً بر میانگین و انحراف معیار استوارند. حال اگر توزیع جامعه نرمال نباشد، نمی‌توان استنباط درست از نتایج داشت. برای آزمون نرمال بودن متغیرها، از آزمون چولگی و

² Chou et al.

³ Fornell & Larcker

¹ Nyamai

۵. بحث و نتیجه گیری

در تبیین رابطه بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای در کارورزان دانشگاه علوم پزشکی مشهد می‌توان گفت، فرآیند یاددهی و یادگیری در محیط‌های آموزشی صرفاً متأثر از برنامه درسی رسمی نیست؛ بلکه مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان به‌عنوان عوامل مؤثر بر فرآیند یاددهی و یادگیری هستند که شناسایی این عوامل و مدیریت دقیق‌تر آن‌ها می‌تواند منجر به بهبود فرآیند یاددهی و یادگیری شود. این مؤلفه‌ها به‌عنوان یک پتانسیل بالقوه-ای هستند که می‌توانند در صورت مدیریت صحیح اثرات مثبت و در صورت عدم سازماندهی دقیق آن، آثار مخرب و جبران‌ناپذیری داشته باشند و منجر به ایجاد اثرات ضد تربیتی و عدم سازگاری شغلی در محیط کار شوند. از این رو، تغییر و بهبود مؤلفه‌های برنامه درسی پنهان در راستای رشد اخلاق حرفه‌ای دانشجویان و خنثی-سازی مشکلات می‌تواند یک ضرورت باشد. نوشتن قوانین و مقرراتی که سازگاری لازم با سبک‌های مدیریتی دانشی نداشته باشد، از دید دانشجویان دست و پا گیر هستند. نظام آموزشی ما چه در دوره قبل از دانشگاه و چه در سطح آموزش عالی به مؤلفه تفکر انتقادی در قالب برنامه درسی رسمی و غیر رسمی توجه چندانی نمی‌کند و لذا مخاطبان برنامه درسی که همان دانشجویان هستند انتظار دارند برنامه‌های درسی دانشگاهی بیشتر و بهتر از وضع موجود به مقوله تفکر انتقادی و پرورش آن توجه داشته باشند. نتایج این فرضیه با پژوهش لیمن، سولماسی و دسای (۲۰۱۸)، صمدی و احمدی (۱۴۰۰)، شریف‌جعفری (۱۳۹۵)، یمانی (۱۴۰۰) همسویی دارد.

هر برنامه درسی رسمی باید در انتخاب اهداف اهتمام جدی به خرج دهد، در غیر این صورت فضا برای اهداف برنامه درسی پنهان باز می‌شود. هر چقدر اهداف برنامه درسی رسمی بخواهد جامعیت لازم را حفظ نماید لاجرم برخی اهداف در برنامه درسی پنهان دنبال می‌شوند. شاید اهداف برنامه درسی پنهان بیشتر از رسمی توانایی فراگیر را برای سازگاری با محیط فراهم نماید. در خصوص محتوا نیز محتوایی که بر اساس نیازهای بازار کار و محیط کار تنظیم نشده باشد و در نحوه سازماندهی آن ملاحظات فنی رعایت نشود و صرفاً در حوزه موردنظر میسر نماید؛ نمی‌تواند مهارت موردنیاز بازار کار را مرتفع سازد. بنابراین، دانشجویان نمی‌توانند در محیط کار دست به تغییر محیط یا سازگاری با آن بزنند. علاوه بر این، استفاده از روش‌های تدریس سنتی نیز که طی آن مشارکت دانشجو وجود ندارد و دانشجو تعاملی با محتوا و فرایند کلاس ندارد یا در حداقل است و استاد به‌عنوان متکلم وحده کلاس است، طبیعتاً انتظار نمی‌رود که دانشجویان بتوانند مهارت-

متغیر	سؤال	بار عاملی	آماره تی	سطح معناداری	متغیر	سؤال	بار عاملی	آماره تی	سطح معناداری
کارشیفتگی	q07	۰/۹۰	۶/۳۲	۰/۰	اخلاق حرفه‌ای	q49	۰/۸۹	۳۶/۳۰	۰/۰
	q08	۰/۵۴	۷/۲۹	۰/۰		q50	۰/۵۳	۱۲/۶۹	۰/۰
	q09	۰/۷۶	۳/۲۰	۰/۰		q51	۰/۶۳	۷/۲۴	۰/۰
	q10	۰/۸۲	۲/۰۸	۰/۰		q52	۰/۷۶	۷/۳۸۵	۰/۰
	q11	۰/۵۵	۱۰/۳۷	۰/۰		q53	۰/۹۰	۱/۳۳	۰/۰
	q12	۰/۸۵	۹/۲۸	۰/۰		q54	۰/۸۷	۱۶/۱۶	۰/۰
	q13	۰/۷۴	۴/۶۵	۰/۰		q55	۰/۶۹	۲۰/۱۳	۰/۰
	q14	۰/۸۹	۹/۷۱	۰/۰		q56	۰/۵۳	۹/۶۳	۰/۰
	q15	۰/۹۷	۱۱/۲۳	۰/۰		q57	۰/۸۰	۱۷/۰۹	۰/۰
	q16	۰/۵۴	۸/۳۰	۰/۰		q58	۰/۷۱	۱۲/۹۸	۰/۰
	q17	۰/۶۹	۵/۳۸	۰/۰		q59	۰/۸۹	۹/۹۹	۰/۰
	q18	۰/۶۵	۳/۳۲	۰/۰		q60	۰/۶۴	۴/۳۴	۰/۰
	q19	۰/۹۳	۶/۳۹	۰/۰		q61	۰/۵۹	۹/۶۵	۰/۰
	q20	۰/۵۷	۷/۳۹	۰/۰		q62	۰/۶۷	۱۳/۹۶	۰/۰
	q21	۰/۵۹	۲/۴۹	۰/۰		q63	۰/۷۳	۳۰/۹۶	۰/۰
	q22	۰/۶۵	۲/۰۱	۰/۰		q64	۰/۷۴	۲۵/۴۵	۰/۰
	q23	۰/۸۳	۳/۶۴	۰/۰		q65	۰/۵۴	۱۴/۹۱	۰/۰
	q24	۰/۷۴	۷/۴۹	۰/۰		q66	۰/۷۳	۱۹/۴۵	۰/۰
کارشیفتگی	q25	۰/۶۹	۳/۸۷	۰/۰		q67	۰/۹۵	۳۱/۸۷	۰/۰
	q26	۰/۷۷	۶/۶۵	۰/۰		q68	۰/۸۷	۱۹/۶۰	۰/۰
	q27	۰/۵۸	۹/۳۷	۰/۰		q69	۰/۶۴	۲۳/۶۴	۰/۰
	q28	۰/۹۰	۱۴/۳۹	۰/۰		q70	۰/۶۴	۱۴/۶۸	۰/۰
	q29	۰/۷۵	۴/۲۳	۰/۰		q71	۰/۸۳	۲۷/۶۶	۰/۰
	q30	۰/۸۸	۲/۳۷	۰/۰		q72	۰/۵۴	۲۰/۷۸	۰/۰
	q31	۰/۶۷	۱۰/۲۹	۰/۰		q73	۰/۹۹	۲۶/۱۲	۰/۰
	q32	۰/۷۷	۳/۹۱	۰/۰		q74	۰/۵۲	۳۲/۰۴	۰/۰
	q33	۰/۷۹	۱۱/۶۲	۰/۰		q75	۰/۶۶	۲۸/۸۴	۰/۰
	q34	۰/۹۵	۵/۲۳	۰/۰		q76	۰/۹۳	۱۷/۴۳	۰/۰
	q35	۰/۷۴	۱۳/۱۴	۰/۰		q77	۰/۸۲	۲۳/۹۶	۰/۰
	q36	۰/۶۲	۳۲/۷	۰/۰		q78	۰/۷۶	۱۸/۴۸	۰/۰
	q37	۰/۷۵	۳۲/۶۸	۰/۰		q79	۰/۵۱	۳۵/۱۷	۰/۰
	q38	۰/۵۲	۱۳/۹۲	۰/۰		q80	۰/۵۱	۴۷/۴۵	۰/۰
	q39	۰/۶۹	۴/۰۴	۰/۰		q81	۰/۶۰	۳۱/۱۵	۰/۰
	q40	۰/۵۱	۱۳/۱۲	۰/۰		q82	۰/۵۸	۱۸/۶۴	۰/۰
	q41	۰/۸۱	۱۷/۴۹	۰/۰		q83	۰/۷۲	۱۳/۳۷	۰/۰
	q42	۰/۶۸	۳۵/۹۳	۰/۰		q84	۰/۶۸	۴۷/۴۵	۰/۰

با توجه به اینکه مقدار Z-value (آماره سوبل) برای متغیر تعدیلگر کارشیفتگی (۴/۱) بیشتر از ۱/۹۶ است، می‌توان گفت در سطح اطمینان ۹۵ درصد، متغیر کارشیفتگی، ارتباط بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای را تعدیلگری می‌کند. بنابراین فرضیه پژوهش با عنوان کارشیفتگی رابطه بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای را در کارورزان دانشگاه علوم پزشکی مشهد تعدیلگری می‌کند، تأیید می‌شود. جدول ۳ نتایج فرضیه پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۳- نتایج فرضیه پژوهش

شرح	ضریب مسیر	آماره سوبل	نتیجه
نقش تعدیلگری کارشیفتگی در رابطه بین برنامه درسی پنهان و اخلاق حرفه‌ای	۰/۴۷	۴/۱	تأیید

منابع

- احمدیان، شمس، مختاری، جمیله (۱۳۹۵). مروری بر سیر تکاملی و چالش‌های توسعه‌ی نقش در پرستاری. *اخلاق و تاریخ پزشکی*، ۹(۶)، ۴۸-۶۰. <http://ijme.tums.ac.ir/article-1-5877-fa.html>
- اسدیان، سیروس. (۱۳۹۵). پدیدارشناسی بعد عاطفی. *عنصر مغفول* برنامه درسی رشته پرستاری. راهبردهای آموزش (راهبردهای آموزش در علوم پزشکی)، ۹(۳)، ۱۶۳-۱۷۵. <https://sid.ir/paper/174264/fa>
- امیرپورسعید، محمدعلی (۱۳۹۷). بررسی جامعه‌شناختی رابطه بین دانشگاه و صنعت. *فصلنامه صنعت و دانشگاه*، ۱۱(۳۹)، ۱۵-۳۰. <http://jiu.ir/Article/202/FullText>
- برزگر، فرشته پریاد، عزت، جعفرودی، شیرین، نژاد لیلی، احسان کاظم، قنبری خانقاه، عاطفه (۱۳۹۶). دیدگاه دانشجویان پرستاری: تأثیر برنامه درسی پنهان بر یادگیری. *مجله پرستاری کل‌نگر و مامایی*، ۲۸(۱)، ۲۶-۳۴. <https://doi.org/10.18869/acadpub.hnmj.28.1.26>
- پورعباس، احمد، امینی، احمد و اصغری جعفرآبادی، محمد (۱۳۹۹). وضعیت آموزش پاسخگو در گروه‌های آموزشی بالینی دانشگاه علوم پزشکی تبریز. *پژوهش در آموزش علوم پزشکی*، ۱۲(۲)، ۷۱-۸۲. <https://doi.org/10.29252/rme.12.2.71>
- تکهنی، عبدالقادر، رجب‌لو، احمد و نوروزیان، علی (۱۳۹۵). بررسی رابطه بین اعتیاد به کار و کارشیفتگی کارکنان دانشگاه علوم پزشکی شاهرود. *همایش بین‌المللی افق‌های نوین در علوم مدیریت و حسابداری، اقتصاد و کارآفرینی*.
- درخشان، مژگان، و زندی، خلیل. (۱۳۹۶). راه کارهای ارتقای شایستگی‌های مدیران گروه‌های آموزشی. *آموزش و ارزشیابی (علوم تربیتی)*، ۱۰(۳۷)، ۱۶۳-۱۸۹. <https://sid.ir/paper/183628/fa>
- زارعی متین، حسن، و جمشیدی کهساری، حمزه. (۱۳۸۹). بررسی پدیده اعتیاد به کار در بین پرستاران ایران (تفاوت جنسیتی بین زن و مرد) مطالعه موردی: پرستاران شاغل در بیمارستان‌های استان مازندران. *مدیریت فرهنگ سازمانی*، ۸(۲۱)، ۱۳۳-۱۵۷. <https://sid.ir/paper/196359/fa>
- سپهوند، رضا و قربانی اورنجی، سمیه (۱۳۹۹). بررسی نقش کارشیفتگی بر ارتقاء شغلی کارکنان (مورد مطالعه: کارکنان شرکت گاز استان آذربایجان غربی). *کنفرانس جهانی مدیریت، اقتصاد حسابداری و علوم انسانی در آغاز هزاره سوم*.
- شریف جعفری، مهسا، یزدانخواه فرد، محمدرضا، روانی پور، مریم، معتمد، نیلوفر، پولادی، شهناز، و احمدلو، جواد. (۱۳۹۵). دیدگاه دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی بوشهر از نقش برنامه درسی پنهان در انتقال ویژگی‌های حرفه‌ای گری: یک تحقیق
- هایی را کسب کنند که به سازگاری حرفه‌ای آن‌ها در محیط کار کمک نماید. انتظار می‌رود در کلاس‌های درس دانشگاهی فضا و فرصت برای بحث، نقد، کشف، آزمایش و بازآزمایی فراهم باشد و روش تدریس استاد تسهیل‌گر فرآیند یادگیری در دانشجویان باشد.
- با توجه به نتایج به نظر می‌رسد برنامه درسی پنهان می‌تواند تأثیرات خود را به صورت مثبت و منفی در ابعاد مختلف علمی، تربیتی و عملکردی ایفا نماید. بنابراین، لزوم توجه به ابعاد پنهان برنامه درسی در کنار توجه به بُعد رسمی آن ضرورت داشته و می‌توان بیان نمود که در اولویت ارزش‌گذاری و توجه قرار می‌گیرد. لذا پیشنهاد می‌گردد که دانشجویان پزشکی در مورد چگونگی تأثیر این تجربیات در داخلی‌سازی ارزش‌ها و خصوصیات حرفه‌ای تأکید کنند. علاوه بر این، دانشجویان پزشکی باید حرفه‌ای بودن را نمایی بیرونی از هویت حرفه‌ای خود بدانند. اساتید باید فرصت‌های بیشتری برای تأمل در برنامه درسی پزشکی بگنجانند تا دانشجویان شاهد شکل‌گیری هویت حرفه‌ای خود باشند و درک کنند که چگونه تعاملات با الگوهای پزشک، بیماران و جامعه پزشکی بر این روند تأثیر می‌گذارد. دانشجویان پزشکی می‌خواهند پزشکان خوبی شوند و تأمل در مورد پیشرفت آن‌ها در چارچوب قرارداد اجتماعی برای داشتن آگاهی بیشتر از پزشکی که انتظار می‌رود، باشد و پزشکی که می‌خواهند لازم است. همچنین پیشنهاد می‌شود واحدهای نظری مطابق کوریکولوم، به صورت کارگاهی با حضور بیمارنا و نمایش فیلم‌های حاوی چالش اخلاقی اجرا گردد و دانشجویان تجربه واقعی و تخصصی را در واحدهای عملی و دوره‌های کارآموزی و کارورزی تحت نظر اساتید مجرب کسب نمایند. البته رفتار اخلاقی دستیاران به عنوان سطح اول برخورد کارآموز و کارورز با بیمار، نیز توسط دستیار ارشد و مدیران گروه‌های آموزشی، نیازمند نظارت مستمر و جدی است. در عمل امکانات و فرصت‌ها، برنامه‌ریزی صحیح چه در سطوح مدیریتی و چه در سطح کارشناسی، جهت توزیع بهینه امکانات موجود مانند گروه‌بندی دانشجویان، پرداخت حق التدریس به اساتید باتجربه و متخصص، استفاده مؤثر از فضای سبز محوطه، سایت دانشکده و بیمارستان پیشنهاد می‌گردد. در موضوع مدیریت برنامه پنهان، توصیه می‌گردد دانشکده پزشکی در قالب برنامه استراتژیک، راهکارهای تقویت پیامدهای مثبت و مقابله با پیامدهای منفی آن را جهت همسوسازی با برنامه رسمی پیش‌بینی و اجرا نماید.

- ۲
Gluchmanova, M. (2021). The Importance of Ethics in the Teaching Profession. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 176, 509-513. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.01.504>
- Heim, J., Cuskley, C., Woods, R., Barber, J., Donnelly, H., Hu, R., & Pichler, H. (2024). A flexible model for exposing and mitigating the hidden curriculum in the transition to higher education. *Open Scholarship of Teaching and Learning*, 3(2), 30-35. <https://doi.org/10.56230/osotl.69>
- Hou, X. (2024). The Metaphors and Cultural Psychology of the Chinese Character "Chi". *Lecture Notes in Education Psychology and Public Media*, 54, 147-152. <https://doi.org/10.54254/2753-7048/54/20241601>
- Lehmann, L. S., Sulmasy, L. S., Desai, S., & ACP Ethics, Professionalism and Human Rights Committee. (2018). Hidden curricula, ethics, and professionalism: optimizing clinical learning environments in becoming and being a physician: a position paper of the American College of Physicians. *Annals of internal medicine*, 168(7), 506-508. <https://doi.org/10.7326/m17-2058>
- McMillan, L., Brady, E., O'Driscoll, M., & Marsh, N. (2021). A multifaceted study of spence and robbins' (1992) workaholism battery. *Occupational and Organizational Psychology*, 75, 357-368. <https://doi.org/10.1348/096317902320369758>
- Nyamai, D. K. (2022). The Invisible Curriculum's Influence on Youth's Self-Identity and Self-Esteem Development. In *Frontiers in Education* (Vol. 7, p. 583180). *Frontiers Media SA*. <https://doi.org/10.3389/feduc.2022.583180>
- Okeke, M. U. C. (2024). *Classroom Teachers' Approaches to Values Education: Exploring Explicit and Implicit Strategies for Teaching and Modeling Values* (Doctoral dissertation, DePaul University). https://via.library.depaul.edu/soe_et_d/292
- Paul, Bishwadeep. (2018). A study on job stress and related health problems among hospital nurses in India. *Occupational and Environmental Medicine*, 75(Suppl 2) 363. <https://doi.org/10.1136/oemed-2018-ICOHabstracts.1645>
- Puiu, S., & Ogarca, R. F. (2020). Ethics Management in Higher Education System of Romania. *Procedia Economics and Finance*, 23, 599-603. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(15\)00564-X](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00564-X)
- Ruvalcaba-Romero, N. A., Fernández-Berrocal, P., Salazar-Estrada, J. G., & Gallegos-Guajardo, J. (2017). Positive emotions, self-esteem, interpersonal relationships and social support as mediators between emotional intelligence and
- کیفی. مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد، ۹۱-۷۶، (۱)۱۱ <https://sid.ir/paper/208223/fa>
- صمدی، فرنگیس، شوقی، شفق و آریا، پروین (۱۳۹۷). تبیین فرایند تأثیرگذاری برنامه درسی پنهان در شکل‌گیری اخلاق حرفه‌ای دستیاران دانشگاه‌های علوم پزشکی: ارائه مدل نظری. پایان‌نامه مقطع دکترا رشته علوم تربیتی گرایش برنامه‌ریزی درسی.
- عموئی، نوشین، فرج‌اللهی، مهران و ضرابیان، فروزان (۱۳۹۷). ارتباط ادراک از مؤلفه‌های برنامه درسی در پیش‌بینی درگیری تحصیلی دانشجویان تغذیه دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی. پژوهش در آموزش علوم پزشکی، ۱۰(۳)، ۱۲-۳. <https://doi.org/10.29252/rme.10.3.3>
- لیاقتدار، محمد جواد، چنگیز، طاهره، ادیبی، پیمان و یمانی، نیکو (۱۳۸۸). بررسی نقش برنامه درسی پنهان در توسعه رفتارهای حرفه‌ای در آموزش پزشکی. پایان‌نامه مقطع دکترا.
- نعمتی، مریم، فلاح، وحید، و عنایتی، ترانه. (۱۳۹۹). طراحی مدل مطلوب برنامه درسی دوره پزشکی عمومی با رویکرد اخلاق محور. طب و تزکیه، ۲۹(۱)، ۵۱-۶۲. <https://sid.ir/paper/370730/fa>
- یگانه، سمانه، صمدی، پروین و احمدی، پروین (۱۴۰۰). تبیین فرایند تأثیرگذاری برنامه درسی پنهان در شکل‌گیری اخلاق حرفه‌ای دانشجویان مهندسی. فصلنامه علمی دانشگاه فنی و حرفه‌ای، ۱۸(۳). <https://www.magiran.com/p2536321>
- یمانی، نیکو (۱۴۰۰). بررسی نقش برنامه درسی پنهان در توسعه رفتارهای حرفه‌ای در آموزش پزشکی. پایان‌نامه مقطع دکترا رشته برنامه‌ریزی درسی.
- Anderassen, C. S., Ursin, H., Eriksen, H. R., & Pallesen, S. (2020). The relationship between narcissism and workaholism, work engagement, and professional positions. *Social Behavior and Personality*, 40, 881-890. <https://doi.org/10.2224/sbp.2012.40.6.881>
- Azim, S., & Shamim, M. (2020). Educational theories that inform the educational strategies for teaching ethics in undergraduate medical education. *The Journal of the Pakistan Medical Association*, 70(1), 123-28. <https://doi.org/10.5455/jpma.487>
- Brew, Beatty, W. (2019). Measuring student Sense of connectedness with school; Development of instrument for use in secondary school. *Leading & managing*, 2, 103-1. <https://www.aare.edu.au/data/publications/2004/bre04706.pdf>
- Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. Guilford publications.
- Chou, Y. M., Polansky, A. M., & Mason, R. L. (1998). Transforming non-normal data to normality in statistical process control. *Journal of Quality Technology*, 30(2), 133-141. <https://doi.org/10.1080/00224065.1998.1197983>

- life satisfaction. *Journal of Behavior, Health & Social Issues*, 9(1), 1-6.
<https://doi.org/10.1016/j.jbhsi.2017.08.001>
- Schaufeli, A., & Shimazu, W. (2019). Is workaholism good or bad for employee well-being? The distinctiveness of workaholism and work engagement among Japanese employees. *Industrial health*, 47, 495-502.
<https://doi.org/10.2486/indhealth.47.495>
- Sinclair, A. (2015). Approaches to development: developing ethical corporate culture in three organizations. *Journal of management organizational culture and ethics*, 12(1), 63-73.
- Ten Have, Henk. (2019). Implementation of ethics education. *International Journal of Ethics Education*, 4, 95-96.
<https://doi.org/10.1007/s40889-019-00077-9>
- Tigwell, G. W., Sarsenbayeva, Z., Gorman, B. M., Flatla, D. R., Goncalves, J., Yesilada, Y., & Wobbrock, J. O. (2019). Addressing the challenges of situationally-induced impairments and disabilities in mobile interaction. *In Extended Abstracts of the 2019 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 1-8).
<https://doi.org/10.1145/3290607.3299029>
- Tongsilp, A., & Tangdhanakanond, K. (2024). Development of automated scoring system for Thai writing ability test of primary education level. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 45(3), 737-748.
<https://doi.org/10.34044/j.kjss.2024.45.3.05>
- Zali, A. (2016). The role of medical ethics in comprehensive healthcare system. *Medical Ethics*, 1(1), 46-55.
<https://doi.org/10.22037/mej.v2i5.12185>

